

LUND UNIVERSITY

Credo – en svensk-nordisk katolsk tidskrift i den katolska aktionen tjänst

Werner, Yvonne Maria

Published in:
Tidens tecken i Signum

2020

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Werner, Y. M. (2020). Credo – en svensk-nordisk katolsk tidskrift i den katolska aktionen tjänst. I C. O. Werkelid (Red.), *Tidens tecken i Signum: katolsk idéorientering sedan 1920* (s. 15-35). Libris.

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
Annan

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Credo – en svensk-nordisk katolsk tidskrift i den katolska aktionens tjänst

Av Yvonne Maria Werner

För hundra år sedan började den katolska tidskriften Credo, föregångaren till dagens Signum, utkomma. Den var på många sätt typisk för sin tid och för de strömningar som då gjorde sig gällande i den katolska världen. I denna artikel analyseras Credo under pionjärtiden de första tolv åren och sätts in i sitt samtida katolska sammanhang.

I en artikel från 1944 betecknade Berndt David Assarsson året 1920 som ett märkesår i den svenska katolicismens historia, jämförbart med 1781, året då Gustav III:s religionsedikt legaliserade katolsk religionsutövning. Artikeln handlar om grundandet av tidskriften *Credo* och publicerades i nummer 25 av denna tidskrift med anledning av dess 25-årsjubileum. Religionsediktet innebar bara ett första steg mot religionsfrihet för katoliker i Sverige, och det var först med dissenterlagen 1860 som det blev tillåtet för svenska medborgare att låta sig upptas i den katolska kyrkan; fullständig religionsfrihet infördes först 1951. På samma sätt representerade *Credo* ett första trevande försök att sprida kunskap om katolsk tro och att motverka den då starka antikatholicismen i landet.

Den då knappt 28-åriga Assarsson, som sedan 1917 var kaplan vid S:t Eriks katolska kyrka i Stockholm, den nuvarande katolska domkyrkan, var den drivande kraften bakom detta katolska medieinitiativ liksom också bakom den katolska föreläsningsverksamhet som inleddes i Stockholm 1919. Han var uppvuxen i en professorsfamilj i Lund, och hans morfar, den högkyrkliga Wilhelm Flensburg, hade varit biskop i Lunds stift. Det var också i Lund som Assarsson bedrivit sina akademiska studier och tagit en filosofie kandidatexamen 1912. Samma år upptogs han i den katolska kyrkan av rektorn vid jesuitkollegiet i Ordrup utanför Köpenhamn, Paul Wehrhahn. Anknytningen till jesuitorden kvarstod även efter konversionen,

och Assarsson gjorde sin prästutbildning vid jesuiternas universitet i Innsbruck och prästvigdes där 1917.

En tidskrift blir till – föregångare och historisk kontext

Credo, som utkom en gång i månaden, var inte den första katolska tidskriften i Sverige. I början av 1900-talet hade kyrkoherden i den katolska församlingen i Malmö, Fredrik Muckenhirn, också han konvertit, haft långt framskridna planer på en katolsk tidskrift, vilka han dock tvingats uppge på grund av brist på resurser. Bättre gick det då för Lilly Sundström, som arbetade som journalist på Stockholms-Tidningen och som i sin ungdom konverterat till den katolska tron. Tillsammans med grevinnan Julia Ledóchowska, den dåvarande jesuitgeneralens syster som befann sig som krigsflykting i Sverige, grundade hon 1916 tidskriften *Solglimtar*. Den tidskriften fick dock, mycket som en följd av bristande resurser, läggas ner 1918.

Sett i ett skandinaviskt perspektiv var man sent ute i Sverige med en katolsk tidskrift. I Danmark hade en sådan startats redan 1853. Det var *Skandinavisk Kirketidende for Catholske Christne*, sedermera omdöpt till *Nordisk Ugeblad for katholske Kristne*, vilken var tänkt att fungera som en katolsk tidskrift för hela Norden men som i realiteten hade dansk karaktär. Mångårig redaktör var den konverterade lutherske prästen Vilhelm Hansen. Senare tillkom nya tidskrifter, de flesta med manliga konvertiter som redaktörer. Detsamma gällde den norska *St. Olaf tidsskrift*, som började utkomma 1889, och vars första tio år präglades av häftig polemisk debatt med företrädare för den norska protestantiska statskyrkan.

I januari 1920 utkom det första numret av *Credo* med Assarsson som huvudredaktör. Vid sin sida hade han de tre akademikerna Edvin Sandqvist, Bertil Bodström och Petrus Lindblom samt kyrkoherden vid S:t Eriks katolska kyrka, Sven Nordmark, vilka utgjorde den nya tidskriftens redaktion. De var alla svenskfödda konvertiter, knutna till den katolska gemenskapen i Stockholm. En rad frivilliga från alla de skandinaviska länderna ställde upp som skribenter, och tidskriften fick därmed ett mångsidigt och omväxlande innehåll. Även katoliker utanför Skandinavien medverkade, liksom också högkyrkliga präster i Svenska kyrkan; de flesta av dessa publicerade sig anonymt. Männen dominerade, men det fanns också ett antal kvinnor bland de fasta skribenterna, däribland de båda författarinnorna Helena Nyblom och Sigrid Undset samt baronessan Erikk Rosenørn-Lehn.

Lindblom, som arbetade som journalist och hade varit med och grundat bokförlaget Åhlén & Åkerlund, ansvarade för det praktiska, men det var Assarsson som kom att ge den nya tidskriften dess särskilda prägel. I artikeln från 1944 berättar han om alla de svårigheter som kantade tidskriftsprojektet, allt från ekonomiska hinder till inomkatolskt motstånd mot att på detta sätt gå ut i offentligheten. Vissa katoliker hade, som han formulerar det, "fått för sig, att

de hörde till den tigande och ej till den stridande kyrkan”. Vad Assarsson inte nämner är att det starkaste motståndet kom från biskop Albertus Bitter, som sedan 1886 var apostolisk vikarie för det svenska katolska missionsstiftet. Men han lät sig till slut övertalas av Assarsson, som fungerade som biskopens sekreterare.

Skandinavien betraktades vid denna tid som ett katolskt missionsområde och de nordiska katolska missionsstiften, så kallade apostoliska vikariat, sorterades därför under missionskongregationen i Rom, *Sacra Congregatio de Propaganda Fide*. Bitter hade kommit till Sverige under kulturkampen, den konflikt mellan staten och katolska kyrkan som rasat i det nygrundade Tyska riket under 1870-talet. För ett liv som missionär var han inte förberedd, och som apostolisk vikarie intog han en defensiv hållning. Han kom därmed i konflikt med jesuiterna, som också de kommit till Sverige som en följd av den tyska kulturkampen och som på 1880-talet övertagit ansvaret för S:ta Eugeniaförsamlingen i Stockholm. De gick in för en mer offensiv missionsstrategi och planerade att bygga en stor kyrka med tillhörande jesuitkollegium i centrala Stockholm, något som Bitter bestämt motsatte sig.

När Assarsson efter sin prästvigning återvände till Sverige 1917 var jesuiterna sedan flera år tillbaka på väg att avveckla sin verksamhet. Många katoliker motsatte sig emellertid detta och

appellerade till den Heliga stolen. Både påven Pius X och efterträdaren Påven Benedictus XV visade stor förståelse för det svenska lekfolkets önskemål, och 1920 blev det bestämt att jesuitorden skulle stanna i Sverige och behålla ansvaret för Eugeniaförsamlingen. Men de storstatliga byggplanerna fick uppges. De pengar som insamlats för detta ändamål och som placerats i tyska värdepapper hade genom inflationen i Tyskland efter kriget reducerats till en

struntsomma. Visionerna om en offensiv katolsk mission var däremot fortsatt aktuella, och det var till dem som Assarsson och hans krets anknöt.

Vid denna tid fanns det i Sverige bara knappt 4 000 registrerade katoliker, varav de flesta bodde i Stockholmsområdet. De katolska församlingarna i Göteborg, Malmö och Gävle förde en tämligen undanskymd tillvaro, och detta gällde i än högre grad de små missionsstationerna, där man inte ens hade en egen kyrka utan fick nöja sig med provisoriska kapell. I medierna var den ”katolska faran” ett ofta återkommande tema, och katolicismen framställdes som en

vidskeplig irlära eller som ett farligt ideologiskt system. Denna negativa syn på katolsk lära och praxis ville kretsen runt *Credo* bidra till att bryta. I februari-numret 1920 underströks med rubriken ”Vad läget kräver” behovet av ”goda lekmanapoletter”, redo att försvara ”Kyrkans heliga sak”.

Grundandet av tidskriften *Credo* var ett uttryck för den uppbrottsstämning som vid denna tid rådde i den katolska gemenskapen. Efter första världskriget framträdde katolska kyrkan med förnyad styrka och kom att framstå som en verklig maktfaktor i mellankrigstidens Europa. En rad länder upprättade diplomatiska relationer med den Heliga stolen, vilket markerade katolska kyrkans unika status av en både andlig och politisk makt. Medan de evangelisk-lutherska kyrkorna i protestantismens hemland Tyskland på grund av sitt nära samband med de störtade monarkierna stod inför svåra omställningsproblem, framstod katolska kyrkan med sin fasta organisation, sitt enhetliga lärosystem och sin i stort sett intakta kulturmiljö för många som själva sinnebilden för stabilitet och ordning.

I länder som exempelvis England, Holland, Tyskland och Förenta staterna förekom en ständigt tilltagande ström av katolska konversioner; i Storbritannien övergick runt 12 000 personer varje år till den katolska kyrkan, i USA var det cirka 30 000. Också i Danmark hade den katolska kyrkan gjort stora framsteg, och i början av 1920-talet fanns det 35 trettiofem församlingar, sexton katolska sjukhus och ett trettiofem skolor i landet. Antalet katoliker hade ökat till 22 000, och denna ökning berodde till stor del på konversioner. Danmark framstod därmed på många sätt som en förebild för katolikerna i det övriga Norden. Landet hade infört full religionsfrihet redan 1849, medan religionslagstiftningen i både Norge och Sverige innehöll diskriminerande inslag. I *Credo* fäste man givetvis uppmärksamheten på denna diskriminering och dess hämmande inverkan på den katolska verksamheten. Katolsk mission blev ett återkommande tema, och visionen om en rekatolicering av de nordiska länderna framtonar som ett, om än avlägset, framtidsscenario.

Katolsk aktivism och skandinavism

I den av Assarsson författade programförklaringen i tidskriftens första nummer framhölls att *Credo* skulle verka som en såningsman och sprida ”den ofelbara sanningens, den ätkristna fromhetens sådd över den svenska marken”. Syftet var alltså att nå ut med det katolska budskapet till en större allmänhet. I första hand vände man sig emellertid till de katolska trosfränderna i Sverige och det övriga Norden. Genom teologiskt-apologetiska och liturgiska artiklar, encyklikor, biskopliga herdabrev, uppbyggelse- och helgonberättelser, skildringar ur den nordiska katolska historien, bokrecensioner samt redogörelser för händelser i den katolska världen ville man ge en bild av katolskt liv i historien och i samtiden. I *Credos* årskrönika 1921 framhölls segervisst att det nu var dags för den katolska kyrkan i Sverige att bryta sig ur

sin isolering och framträda som en ”stridande Kyrka”. Den nya tidskriften gav eko i svenska medier och reaktionerna kan betecknas som nyfiket negativa. Ett typiskt uttryck för detta var en artikel i Svenska Dagbladet i den 15 februari 1921, där Credo beskrevs som en ”segerviss reaktionens härold” och ett vittnesbörd om ”påvedömets storstilade erövringsplaner”.

Liksom tidigare *Nordisk Ugeblad* skulle *Credo* enligt grundarnas intentioner vara en skandinavisk tidskrift och verka för att stärka den nordiska samhörighetskänslan på katolsk grund. Detta kom till uttryck inte minst i krönikor om kyrkolivet i de nordiska länderna, men också i artiklar om nordisk katolsk kyrkohistoria och om sammordiska katolska evenemang. Den skandinavistiska visionen realiserades fullt ut 1929, då tidskriften fick en ny redaktion med representanter från Danmark, Finland, Norge och Sverige. Assarsson fortsatte att vara huvudredaktör, en funktion som han behöll fram till 1937. I samband med denna omläggning fick *Credo* en mer renodlat intellektuell inriktning genom att meddelanden från församlingar och föreningar i fortsättningen skulle reserveras för det tre år tidigare startade församlingsbladet *Hemmet och Helgedomen*, som utdelades gratis till alla katoliker i Sverige.

Under beteckningen ”katolsk aktion” initierade den nya påven Pius XI ett omfattande program för inre och yttre mission. Världen skulle vinnas för Kristus och de avfallna bröderna återföras till den katolska kyrkans gemenskap. *Credo* framträdde som ett språkrör för detta påvliga evangeliseringsprogram, och begreppet ”katolsk aktion” användes flitigt i tidskriften under pionjärtiden. Som ett led i detta förnyelsearbete lät den nytillträdde prefekten för

Propaganda Fide, den holländske kardinalen Willem van Rossum, anordna en visitation av de skandinaviska missionerna, vilken resulterade i ett generationsskifte på posterna som apostolisk vikarie. Hösten 1922 utnämndes nya apostoliska vikarier, alla med biskops rang. Holländaren Jan Smit övertog ledningen i Norge, bayraren Johannes (Erik) Müller i Sverige och flamländaren Ludolphus (Josef) Brems i

Danmark. Också Finland, som tidigare ingått i den ryska missionen, fick en egen apostolisk vikarie, den holländske Jesu-hjärtaprästen Mikael Buckx, och Island blev en självständig apostolisk prefektur. Biskop Müller grep sig genast an med att bygga ut den katolska själavården och öka antalet präster, och redan under 1920-talet nåddes betydande resultat.

I *Credo* rapporterades utförligt om dessa tilldragelser. Särskild uppmärksamhet ägnades åt den pastoralresa som kardinal van Rossum gjorde i de nordiska missionsstiften sommaren

1923. Under rubriken ”Kardinalens nordlandsfärd” gavs ingående redogörelser för denna resa och de skiftande reaktioner som kardinalens besök rönt i det protestantiska majoritetssamhället. Vänligast mottagen blev kardinalen på Island, där han hälsades med hedersbetygelser i ett flaggsmyckat Reykjavik. Islänningarna ville på detta sätt visa sin tacksamhet för att den Heliga stolen erkänt landets nyvunna självständighet. I Danmark förvägrades han tillträde till Odense domkyrka med dess relikier av Knut den helige med hänvisning till att man inte ville upplåta kyrkan för helgonkult. Samma behandling rönt han i Norge, där han förbjöds förrätta andakt i domkyrkan i Trondheim. Men detta uppvägdes här av en audiens för kardinalen hos kung Haakon VII och att statsministern deltog i den bankett som biskop Smit anordnats till kardinalens ära.

Mest negativ uppståndelse väckte kardinalsbesöket i Sverige, där det föranledde en våldsam debatt i dagspressen med vilda kannstöperier och skarpa antikatska utfall. Det faktum att birgittinorden under namn av vilohem upprättat ett, som man på vissa håll misstänkte, förtäckt kloster i Djursholm, gav ytterligare näring åt antikatska stämningar liksom också den bok om pastoralresan i Norden som van Rossum publicerade 1924. Här gav kardinalen en optimistisk bild av den katolska missionens framtidsutsikter i de nordiska länderna samtidigt som han tecknade de lutherska folkkyrkornas tillstånd i mörka färger. En liknande bild av det kyrkliga läget ges i *Credos*, vilket speglar den segervissa stämning som rådde i intellektuella nordisk-katolska kretsar vid denna tid. Ett uttryck för detta är den ”försvarspredikan” som jesuitpatern Edward Wessel höll i S:ta Eugenia kyrka i november 1923 och som publicerades i decembernumret av *Credo* under just denna rubrik. Den avslutas med orden: ”Låt oss glädjas, mina bröder i tron, över att vi tillhöra den katolska kyrkan som är Kristi sanna kyrka”.

Det var således liv och rörelse inom den svenska katolicismen under 1920-talet. ”Segerfanfarerna från kyrkans stridsfält utomlands borde för oss te sig som en kraftig mobiliseringsorder”, heter det i det andra numret av *Credo*. Ett uttryck för denna offensiva anda var den skolboksintliga med krav på att felaktiga påståendena om katolsk lära och praxis i folkskolans läroböcker skulle korrigeras, som Assarsson författat och som han fick biskop Bitter att skriva under. Den skickades 1921 till den nyinrättade Skolöverstyrelsen. För att ge ytterligare publicitet åt de katolska önskemålen lät Assarsson trycka inlagan i 3 000 exemplar som distribuerades till skolor runt om i landet. I *Credos* oktobernummer detta år sammanfattade Sandqvist det angelägna i att åtgärda den rådande historieskrivningen om katolska kyrkan på följande sätt:

Det är icke blott för gemene man den århundrade efter århundrade undanhållit den historiska sanningen om katolicismen och därigenom alstrat den kompakta mängd av fördomar mot katolska Kyrkan, vilkas verkningar vi dagligdags få bevittna, utan den har i hög grad visat sin opinionsbildande makt också bland vårt lands mest högtstående och bildade personligheter.

Den katolska skolboksinslagen avvisades av en i stort sett enig pressopinion, och tidningarna förfasades över detta, som man menade, fräcka försök från katolsk sida att vinna inflytande över landets utbildningspolitik. Men frågan blev ordentligt belyst, och därmed hade man, som Assarsson formulerade det, uppnått ett viktigt etappmål. I *Credos* nyårsbrev för 1922 skrev han segervisst att ”för den som har sanningen på sin sida, kan den fria och öppna striden om en ren sanningsfråga i längden endast vara till gagn och välsignelse”.

Apologetik och polemik

Nu kunde kritikerna peka på att många av de historiska skildringar som publicerades på katolskt håll också de ofta var partiska med ibland osakliga och orättvisa omdömen om protestantismen. Detta kom tydligt till uttryck också i *Credo*, som särskilt under de första tio åren, hade en utpräglad apologetisk karaktär. I tidskriftens årsregister fanns det till och med en särskild rubrik, ”Apologetiska och polemiska artiklar”. I dessa artiklar försökte man på olika sätt påvisa den lutherska lärobyggnadens inkonsekvens och bristande överensstämmelse med det bibliska budskapet. Skildringar från reformationstidens historia gavs stort utrymme, men man behandlade också aktuella religiösa och kyrkopolitiska frågor i samtiden och tog, för att nämna några exempel, upp såväl ärkebiskop Nathan Söderbloms som lundaprofessorn Anders Nygrens teologi till granskning. Tonen är ofta raljant och ironisk, och reformationstidens

IX. DEN KRIMINALISERADE KLOSTERKULTUREN.

protestantiska kyrkomän och samtidens liberalteologer var särskilt omtyckta kritikobjekt.

Ett typiskt exempel är Assarssons artikelserie ”Petrus och Petri” i *Credo* 1923, där han jämför den katolska kyrkans lära (Petrus) med den svenske reformatorn Olaus Petris och dennes efterföljares teologiska

ståndpunkter. Han kritiserar Olaus Petris och reformatörerna för deras avståndstagande från den katolska kyrkotanken om en synlig och hierarkiskt organiserad kyrka, vars konsekvens blivit att de protestantiska samfundet kommit att vila på ”skröpliga lerböjor.” Detta tillsammans med lutherdomens antihierarkiska princip hade i samtiden urartat i ”kyrklig bolsjevism” och en tendens att anpassa läran till ”den självsvåldiga nutidsmänniskan.” Att protestanterna förkastat den synliga kyrkans auktoritet hade därtill lett till en godtycklig bibeltolkning, vars konsekvenser sammanfattas så här:

Ack, Petris Bibel står nu sönderläst på en bokhylla i hans fallfärdiga hus. Många av dess blad finnas icke alls mera kvar, andra äro sönderrivna och oläsbara. Och vad som ännu återstår hotas också snart av förstörelsens makter. Petris Bibel anses ej längre som en gudomlig bok, dess ord betvivlas eller förnekas, den är vorden en bokruin i hans kyrkoruin.

Protestantismen beskrivs här som en dekadent religionsform präglad av splittring och motsägelser. Denna tematik återkommer i många av *Credos* artiklar, där protestanternas splittring kontrasterades mot den enhet, fasta auktoritet och klart utformade kyrkolära som utmärkte den katolska kyrkan. Här fanns, ett strikt hierarkiskt system och sist, men inte minst, ett kyrkligt läroämbete som inte drog sig för att använda lärotukt mot teologer vars teorier hotade enheten i läran. Som exempel nämndes Pius X:s kamp mot den katolska "modernismen", vars företrädare i likhet med de protestantiska liberalteologerna strävade efter att förena den kristna tron med den moderna, medelklassliberala världsbilden och livsstilen. I en artikelserie i *Credo* från 1926, också den författad av Assarsson, ställs det katolska läroämbetets aktiva ingripande mot modernismen i skarp kontrast till den samtida utvecklingen i Svenska kyrkan. Kristi kyrka grundar sig, skriver han här:

[...] icke på självsvaldig utläggning av Bibelns böcker, icke på snabbt skiftande, mot varandra stridande modefilosofiers lösa sand utan på Petrus, hälleberget, som helvetets portar aldrig skola bliva övermäktiga.

Assarssons redogörelse ligger i linje med de erfarenheter som konvertiter vid denna tid brukade anföra som ett viktigt incitament till sin konversion till den katolska kyrkan. I konversionsberättelserna spelade avståndstagandet från protestantismen en viktig roll, vilket speglar det faktum att katolska kyrkan fram till Andra Vatikankonciliet teologiska nyorientering inte tillerkände de protestantiska samfundet någon aktiv del i frälsningsverket. Uptagningen i den katolska kyrkan föregicks av högtidlig ~~en~~ avsvärjelse och absolution, där konvertiten löstes från den exkommunikation vederbörande ansågs ha ådragit sig genom att tillhöra ett från katolsk utgångspunkt "kätterskt" samfund.

Den polemiska tonen, ofta parad med humoristiska formuleringar, var typisk för den tidens katolsk-protestantiska debatt. Samma år som Assarsson publicerade sin artikelserie utkom det andra bandet av lundaprofessorn Hjalmar Holmqvists kyrkohistoria, där den katolska kyrkan närmast framställs som en av jesuitism präglad förbrytarorganisation. Denna tendens till överdrifter i apologetiskt syfte var helt enkelt ett uttryck för en gemensam konfessionell stridskultur med rötter i reformationstidevarvet.

Samma apologetiska tendens gjorde sig gällande också i redogörelserna för händelser i den katolska världen, som fokuserade på den katolska kyrkans framgångar, konsolidering och kamp för att stärka sin ställning i samhället. Påvliga uttalanden och encyklikor refererades

flitigt, och det gavs ingående beskrivningar av kyrkliga evenemang av olika slag, allt från de tyska katolikdagarna och eukaristiska kongresser till jubelårsfirandet i Rom 1925 och 1933. I samband med jubelåret 1925 anordnades i maj detta år en skandinavisk Romvallfärd med mer än 500 deltagare. De medföljande nordiska katolska biskoparna stod i spetsen för vallfärden, men för de praktiska arrangemangen svarade en dansk resebyrå i samarbete med den danskfödde katolske prästen Peter Schindler. Vallfärdens höjdpunkter var de högtidliga gudstjänsterna i Peterskyrkan vid kanoniseringen av jesuiten Petrus Canisius och karmelitnunnan Thérèse av Lisieux samt privataudienser hos Pius XI och kardinal van Rossum.

I flera artiklar i *Credos* tre sommarnummer detta år publicerades livfulla redogörelser för denna Romvallfärd och givetvis också presentationer av de båda nya helgonen. Biskop Müller beskrev hur överväldigande det varit att få uppleva den katolska kyrkans ”världsomfattande storhet”, där alla folkslag förenas till en familj, ”eniga i tron, eniga i kärleken och lydnaden under en fader.” Också Assarsson tog i en artikel fasta på de starka intryck av katolsk samhörighet över tid och rum som vistelsen i den eviga staden tillsammans med hundratusentals andra pilgrimer från hela världen förmedlat. Samtidigt erinrade han om att huvudändamålet med resan inte varit de yttre upplevelsorna utan förvärvandet av den stora jubileumsindulgensen. Den katolske kyrkoherden i Malmö, Johannes van Gijzel, sammanfattade i en artikel i *Credo* intrycken på följande lyriska sätt:

Så talrika äro pilgrimerna, som vandra eller strömma till de fyra stora basilikorna, att dessa ibland äro överfyllda av bedjande troende [...] Vilken vördnad, andakt, fromhet fingo vi icke skåda. Här besannas även ordet: Kärleken känner intet språk eller kärleken förstår alla språk. Huru många ansluter sig ej till främmande processioner eller pilgrimståg och beder och sjunger med dem! Detta bedjande och sjungande skullen I sett och hört, i och utanför kyrkorna, till och från kyrkorna. [...]

Enheten och det nordiska kristna kulturarvet

Jubelåret, vilket sammanföll med 1600-årsjubileet av konciliet i Nicea, stod i den katolska enhetens tecken och syftade till att stärka den katolska gemenskapen och samhörigheten över alla gränser och att samtidigt markera den katolska kyrkans anspråk på att vara den enda sanna kyrkan. Jubelårsfirandet avslutades med en storslagen liturgisk fest till Kristus konungens ära. I *Credo* publicerades i svensk översättning såväl Pius XI:s inbjudan till jubelåret som encyklikan *Quas primas* som markerade jubelårets avslutning och införandet av Kristus konungens fest. I encyklikan, som konkretiserade den katolska samhällsdoktrinen, betonades katolikernas plikt att verka för att stat och samhälle underordnades Kristi och därmed kyrkans andliga herravälde.

Året 1925 anordnades också ett internationellt protestantiskt kyrkomöte i Stockholm med ärkebiskop Söderblom som värd. På Stockholmskonferensen samlades mer än 600 delegater, främst protestanter men även företrädare för ortodoxa kyrkor. Den katolska kyrkan var inbjuden att delta men påven tackade nej, och i encyklikan *Mortalium animos* från 1928 uttalades en förkastelsesdom över den ”pankristna” modell för kristen enhet som den ekumeniska rörelsen menades representera. I encyklikan underströks den fram till Andra Vatikanconciliet gällande principen att kristen enhet endast kunde uppnås genom att medlemmar av andra kristna samfund ”återvända” till den katolska kyrkans enhet. Frågan om kristen enhet var ett återkommande tema i *Credo*, och skribenterna bemödade sig om att förklara och försvara den katolska ståndpunkten. Den katolske kyrkoherden i Oskarström, Gregor Wäsche, framhöll i en artikel i mars 1928, där han bemötte Söderbloms kritik mot den katolska ”exklusivismen”, att påven här försvarade av Gud uppenbarade ”eviga sanningar”.

Encyklikan skall bära endast goda frukter, ty det är nitälskan för Kristi lära, för Guds rena evangelium, och det är egen ödmjuk underkastelse under Guds uppenbarelse och kärlek, som härstammar från den evigt gode Herdens hjärta, som har drivit påven att taga till orda, emedan hos åtminstone en av den ekumeniska rörelsens ledare något helt annat stod bakom de yttre åtgärderna och gesterna.

I *Credo* framställs den katolska kyrkan som bärare av den ofelbara sanningen genom sin lära, sin tradition, sina helgon och sin liturgi. Man bemödade sig också om att visa att katolicismen inte var oförenlig med svensk och nordisk kultur utan tvärtom utgjorde själva fundamentet för denna. Många av artiklarna i *Credo* handlar om nordisk medeltid och om nordiska helgon, och man publicerade också nordiska böner och fromma berättelser från den tiden. Assarsson erinrade gång på gång om att den nordiska enhetstanken var intimt förbunden med Nordens katolska medeltid.

Också det nordiska katolska arvets manifestering i samtiden ägnades stor uppmärksamhet i *Credo*, som exempelvis Elisabeth Hesselblads nya birgittinska klostergemenskap i Rom och birgittinernas återetablering i Sverige. Moder Elisabeth lyckades utverka en påvlig välsignelse för tidskriften, vilket meddelades i augustinumret 1920, och 1923 rapporterades om birgittinernas återkomst till Sverige. Man var angelägen om att framhäva att Nordens katoliker var de rättmätiga förvaltarna av arvet efter heliga Birgitta,

vilket biskop Müller tydligt markerade i samband med det katolska Birgittafirande som anordnades i oktober 1923. I *Credo* publicerades samma månad en rad artiklar om heliga Birgittas aktualitet, och om det katolska klosterlivets företräden. Klosterlivet i historia och samtid var ett återkommande tema i tidskriften liksom också presentationer av framträdande ordensmän och ordenssystrar. En favorit var här kardinal John Henry Newman, vars tal och texter presenterades i flera artiklar.

Att främja den nordiska enheten på katolsk grund var en angelägen uppgift för kretsen runt *Credo*, och frågan om en nordisk katolikdag togs upp till diskussion gång efter annan. Sommaren 1929 blev den en realitet, då katoliker från alla de nordiska länderna samlades i Stockholm för att fira 1100-årsminnet av S:t Ansgars nordiska mission. En rad prelater och kyrkliga dignitärer, däribland två kardinaler, bidrog till att skänka glans åt evenemanget, som också inbegrep en katolsk trosmanifestation på Björkö. Med detta illustrerades, konstaterade Assarsson i septembernumret av *Credo*, att Nordens katoliker var ”de legitima arvtagarna till fosterlandets skönaste kristna minnen och traditioner.” Tre år senare hölls en eukaristisk kongress med offentliga processioner och triumfatoriska manifestationer i Köpenhamn under ledning av kardinal van Rossum. I *Credos* oktobernummer 1932 förmedlade jesuitpatern Alois Menzinger från Jesu hjärtakyrkan i Köpenhamn sina intryck från denna, som han uttryckte det, skandinaviska trosmanifestation, till vilken katoliker från hela Norden hade mött upp. Den var, framhöll han, en manifestation ”mod vor Tids Fornægtelse av det overnaturlige” och visade att katolicismen var en faktor att räkna med i det nordiska samhället:

Nu stod den katholske Kirke lyslevende i deres Midte som en straalende Monstrans omgivet af Kardinaler og Biskoper og Tusinder af begejstrede Troende, med en Sluttethed og Fasthed, som Folkekirken aldrig vil kunne tænke sig at tilvejebringe, som en haandgribelig Realitet, som en Ændens Stormagt i den moderne Tid. Bag alt det røde og violette, alt det Guld og al den Silke anede man Catholicismens Sjæl, dens evige Livskraft, der drager sin, Næring af den hvide Hostie.

Utblick mot en ny tid

Under 1930-talet fick *Credo* successivt en mer intellektuell och vetenskaplig prägel och man började också ta upp mer allmänna frågor som inte var direkt relaterade till katolsk lära och tro, exempelvis dödstraff, abort och självmordsproblematik samt den totalitaristiska utmaningen. Det polemiska draget tonades ner, och termen ”polemiska artiklar” försvann från årsregistret. Samtidigt blev också behandlingen av frågan om kristen enhet och relationen till andra kristna samfund mindre polemiskt apologetisk till sin karaktär. Ett exempel är den från tyskan översatta artikelserien ”Vägar till Kyrkans enhet” av jesuiten Max Pribilla i *Credo*

hösten 1939. De tecknade bilderna som prytt omslaget och omramat artikelrubriker och artikelavslut försvann i samma veva, och omslaget gavs en ”ren” karaktär.

Ett tidens tecken var också att Assarsson lämnade uppdraget som huvudredaktör 1938, även om han kvarstod som ansvarig utgivare. Ny huvudredaktör blev jesuitpatern Josef Gerlach, och med honom flyttade redaktionen till Uppsala, där han var kyrkoherde. Han kom att ha huvudansvaret för tidskriften under de kommande trettio åren. *Credo* blev, mycket som en följd av kriget, en svensk tidskrift, och de nordiska årskrönikorna försvann liksom också uppbyggelseartiklarna. Samtidigt övergick man till kvartalsutgivning med fyra digra nummer på vardera runt hundra sidor per år. Tidskriftens karaktär av en intellektuell och akademisk katolsk röst i samtidens kulturdebatt markerades tydligare än tidigare. Därmed inleddes en ny epok i *Credos* historia.

Referenser

Artikeln bygger på artiklar ur *Credo. Katolsk tidskrift 1920-1950*, vilken är digitalt tillgänglig: <http://signum.se/credo-1920-1975/>

För den bredare kontexten hänvisas till min tidigare forskning på fältet:

Världsvid men främmande. Den katolska kyrkan i Sverige 1873-1929. Uppsala 1996

”Monsignore David Assarsson: den skånsk-katolske skandinavisten”: Ann och Kjell Blücker (red.), *Med hjärtats öga. Studier och essayer tillägnade Lars Cavallin*, Vejbystrand 2000

Nordisk katolicism Katolsk mission och konversion i Danmark i ett nordiskt perspektiv. Stockholm 2005

Katolsk manlighet. Det antimoderna alternativet. Katolska missionärer och lekmän i Skandinavien, Göteborg, Stockholm 2014